

“Niyə ədəbiyyatımız xaricə çıxır?”, “Niyə yazıçı və şairlərimizi dünyada tanınmırlar?”. Tez-tez müxtəlif çevrələrdə gedən bu kimi müzakirələrdə müxtəlif cavablar eşidilir. “Kaspi” isə bu mövzu ilə bağlı “Müzakirə”də daha maraqlı məqamları ortaya çıxarıb.

TƏQDİMAT İSTƏNİLƏN SƏVİYYƏDƏ DEYİL

Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin Nəşriyyat, reklamın təşkili və informasiya şöbəsinin müdiri Vaqif Bəhmənlinin sözlərinə görə, bizim müəlliflər xaricdə çap olunmaq işi ilə məşğul olurlar. Ümumiyyətlə,

yatının böyük sərvətinin dünyada tanınması uzun prosesdir. Ancaq bu iş üçün indidən hazırlıq getməlidir. Dövlət qurumları ilə bərabər müəlliflərin özləri də bu işə həvəs göstərməlidirlər. V.Bəhmənli hesab edir ki, təbliğatin əsasında müəllifin əsəri dayanır. Belə ki, əsər sanballı olandan sonra onu tərcümə etmək, internet vasitəsilə satışa çıxarmaq da olar: “Ola bilər ki, hansısa bir əsər böyük maraq doğurar, müəllifin müdaxiləsi olmadan öz-özünə yol açar və dünya dillərinə tərcümə oluna bilər. Biz başqa ölkə yazıçılarının əsərlərini tərcümə edəndə müəllifdən icazə alırıq. Ancaq hər hansı yazıçının xarici dildə əsərinin çıxması həmin müəllifə şərəfdir. Bunun maddi tərəfi hələlik həmin yazıçının düşünməməlidir. Çünki onun sözünü öz

ki, bu gün kitablar yaxşı satılmır. Yazıçılar özlərinin fərdi qaydada təqdimatlarını keçirirlər. Belə ki, yazıçıları öz ölkəmizdə o dərəcə populyar olmadığına görə xaricdə də bizə maraq göstərmirlər. “Xarici nəşriyyatlar özləri təşəbbüs göstərəndə ilk növbədə daxili bazarı öyrənirlər ki, burada ən yaxşı yazıçı kimdir və kimin əsəri daha çox satılır. Biləndə ki, hansısa yazıçının əsəri yüksək tirajla satılır, onda dərhal bu bazara maraq göstərir”. Dramaturqun fikrincə, müasir dövrdə internet şəbəkəsi ilə xaricə çıxmaq mümkün olduğundan təbliğat üçün bu cür vasitələrdən də istifadə etmək lazımdır. Ancaq bu vasitələr də pul tələb edir: “Türkiyədə “Ədəbiyyatın xaricdə təbliği” proqramı həyata keçirilir və dövlət buna pul ayırır. Mənə elə gəlir ki, bizdə də bu cür proq-

nəşriyyatlar bizə maraq göstərirlər ya yox. Hesab edirəm ki, nəşriyyata gərəkli müəllifləri düzgün təqdim etmək lazımdır. Əgər düzgün təqdimat olsa, bizim ədəbiyyatımız ölkəmizi xaricdə layiqincə təmsil edə bilər. Necə ki, bu gün etməkdədir”. S.Babullaoglu hesab edir ki, Azərbaycan poeziyası bu gün dünyada çap olunan istənilən xalqın poeziyası ilə paralel olduqca dolğun, maraqlı və özünəməxsus görünür: “Bizim poetik ənənələr dünya xalqları içərisində əsaslı ənənələrdən biridir. Ona görə ədəbiyyatımız nöqtəyi-nəzərdən pejmürdə olmağa dəyməz”.

ÇOX İŞ GÖRÜLMƏSİNƏ EHTİYAC VAR

Ədəbiyyatımızı necə tanıdaq?

Yazarlar da, nəşriyyatlar da, müvafiq qurumlar da hələ çox çalışmalıdırlar

Vaqif Bəhmənli

Elçin Hüseynbəyli

Səlim Babullaoglu

Rafiq İsmayılov

müəlliflər özləri bu işlə məşğul olmalıdırlar. “Bizim müəlliflərin nəşriyyatlarla, xüsusən xarici nəşriyyatlarla işləmək təcrübəsi yoxdur. Sovet dövründə müəlliflər kitablarını plana saldırmayana qədər nəşriyyatların qapısından əl çəkmirdilər. Hətta, bunun üçün 2-3 il ayaq döydürdülər ki, kitabları çap olunsun. İndi də bizim nəşriyyatlarımız müəllifləri dəvət edirlər. Ancaq nəşriyyatlar özəl olduğuna görə kitabı çap etmək üçün pulu bəri başdan almaq onlara sərf edir. Bundan sonra müəllifin kitabı çap olunur. Kitabı satıb-sata bilməmələri isə başqa mövzudur”. Nazirlik rəsmisi hesab edir ki, Azərbaycan ədəbiyyatının xarici dillərdə təqdimatı istənilən səviyyədə deyil. Belə ki, həm elmi, həm texniki, həm bədii, həm də incəsənətlə bağlı ədəbiyyatımız xaricdə kifayət qədər təbliğ olunmur: “Bizim zəngin ədəbi sərvətimiz var. Sadəcə, bunları üzə çıxarmaq, dünya nəşriyyatında nəşr etdirmək problemdir və bu problemi müəlliflər təkbəşinə həll edə bilmirlər. İlk növbədə ona görə ki, müəlliflərimiz ana dilindən başqa heç bir xarici dil bilmirlər. Təbii ki, bunun üçün bir forma tapılmalıdır”. V.Bəhmənli müəyyən əsərlərin xarici dillərə çapı üçün cəhdlər edildiyini də bildirir. Belə ki, 1-ci Avropa Oyunları ilə əlaqədar Nizami Gəncəvidən üzü bəri - Bəxtiyar Vahabzadə, Anar, Elçin və b. 20 yazıçı və şairin əsərləri ingilis dilinə tərcümə edilib. Həmin əsərlər otellərə, ölkəmizə gələn qonaqlara, kitabxanalara, istirahət mərkəzlərinə paylanıb: “Bu, özü də bir təşəbbüsdür. Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi dövlət adından yalnız bu cür nümunələr edə bilər. Ancaq bütün müəlliflərin əsərlərini xarici dillərə çap edə bilməz. Həm də həmin əsərlərin bizim ölkədə çap olunması o qədər effektiv deyil. Həmin əsərlərin dünyanın brend nəşriyyatlarında çapı, tanınan kitab evlərində yerləşdirilməsi lazımdır: “Bəzən bir nəşriyyatın adının olması bəri başdan kitabın 10 min tirajla satılması deməkdir. Yeni oxucu həmin nəşriyyatların buraxdığı kitabın keyfiyyətinə inanır. Azərbaycan ədəbiy-

xalqı ilə bərabər dünyanın başqa xalqları da oxumalıdır ki, belə bir ədibin varlığından xəbər tutsunlar”. V.Bəhmənli hesab edir ki, bütün hallarda əlaqədar dövlət qurumları, Yazıçılar Birliyi, Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, Tərcümə Mərkəzi, AMEA və yaradıcı təşkilatlar ən oxunaqlı əsərlərin dünyada yayılması, dünya çapında tanınması üçün zəruri addımlar atmalıdırlar.

AVROPANIN BAŞA DÜŞDÜYÜ DİLDƏ

“Biz nə vaxt dünya çapına çıxmağa can atdıq?” - deyən yazıçı-dramaturq Elçin Hüseynbəyli hesab edir ki, bu sahədə sistemli iş görməyə ehtiyac var. Belə ki, tək-tük, fərdi şəkildə çap olunmaq, kitablarını hansısa dillərdə çap etdirməklə iş həll olunmur. Sistemli şəkildə təbliğat lazımdır və piar işi qurulmalıdır: “Ədəbi tənqidçilərin rəylərinin, icmallarının yer aldığı ədəbi dərgilərdə, jurnallarda, qəzetlərdə yazıçının təbliği olunmasına ehtiyac var. Məhz bu ilkin piar yaranandan sonra yazıçının kimliyi, əsərləri haqqında fikirlər formalaşmalıdır. Daha sonra yazıçının əsəri, peşəkarcasına tərcümə olunmalı və nəşr olunub yayılmalıdır. Telemekallarda, məktəblərdə keçirilən görüşlərlə və s. vasitələrlə yazıçının təbliğatına ehtiyac var. Türkiyədə bu təbliğatı əsasən bələdiyyələr həyata keçirir”. E.Hüseynbəyli hesab edir ki, həmçinin nəşriyyatlar yazıçıların tanınması üçün külli miqdarda pul xərcləməli və onların reklamı ilə məşğul olmalıdırlar: “Yazıçının romanı çap olunmamışdan onun haqqında rəylər yazılır. Daha sonra əsər yüksək tirajla çap olunur. Bizdə bəzi nəşriyyatlar bunu etməyə çalışdılar, piar kampaniyaları təşkil etməyə can atdılar. Sadəcə, ölkədə bu sistem olmadığına, yayım şəbəkəsi zəif və kitab təbliği mədəniyyəti aşağı olduğuna görə məsələ həllini tapa bilmədi. Hazırda kitab pul qoyan, onun təbliği ilə məşğul olan adamlar indiki dövrün qəhrəmanlarıdır”. Yazıçı hesab edir

ramların həyata keçirilməsinə ehtiyac var. Yoxsa “Nə üçün xaricə çıxma bilmirik?” sualına cavab tapa bilməyəcəyik. Bir yerdə oturmaqla özümüzü tanıma bilmirik. Əks təqdirdə “Azərbaycan ədəbiyyatı Biləcəriyə o tərəfə keçə bilmir” - deyə özümü irad tutacağıq”. Yazıçı hesab edir ki, dünyaya Azərbaycanın özünün bildiyi, folklorundan irəli gələn mövzularla çıxmaq olar. Bir şərtlə ki, həmin mövzular Avropanın anladığı dildə olsun. “Bizim qəhrəmanlarımız dünyada məşhur deyillər. Don Juan obrazı dünyada məşhur obrazıdır, amma Azərbaycanın belə məşhur olan obrazı yoxdur. Həmçinin Koroğlu obrazı dünyada Robin Qud qədər məşhur deyil. Yazıçılarımız belə bir obraz ortaya qoysa da, onu Avropa tanımayacaq. Avropanın tanıdığı mövzuları vermək istəyirsənsə, mütəlx onların başa düşdüyü formada, paralellər apararaq mövzu işləmək olar. Bəşəri mövzulara gəlincə, bununla bağlı peşəkarlıq tələb edən əsərlər olmalıdır. Elə əsərlər də var. Sadəcə, onların təbliği yetərincə deyil və sistemli şəkildə aparılmalıdır”.

PEJMÜRDƏ OLMAĞA DƏYMƏZ

Şair, tərcüməçi Səlim Babullaoglu hesab edir ki, bütün dünyada bu cür təbliğat işini həyata keçirən strukturlar fəaliyyət göstərir və bizdə də analoji işi Tərcümə Mərkəzi həyata keçirməlidir. Şairin fikrincə, bu günə qədər kifayət qədər yazarların əsərləri xaricdə çap olunub. Sadəcə, xarici nəşriyyatlara təqdimat prinsipləri işlənilib hazırlanmalıdır. Belə ki, heç bir xarici nəşriyyat heç bir ölkənin ədəbiyyatına öz təşəbbüsü ilə maraq göstərmir. Hər hansı bir müəllif dünyaya çıxandan, öz ölkəsinin müəyyən qurumları tərəfindən təqdim olunandan, yeni bir brend kimi formalaşandan sonra xarici nəşriyyatlar da həmin müəlliflərə maraq göstərir: “Sadəcə, həmin nəşriyyatlarla işləmək prinsipləri işlənilib hazırlanmalıdır və o, çox şəffaf olmalıdır. Yalnız bundan bir müddət keçəndən sonra deyə bilərik ki, xarici

“Altun” Nəşriyyatının direktoru Rafiq İsmayılovun fikrincə, nəinki ədəbiyyatımız, digər məhsullarımız da xaricə çıxma bilmir. “Görünür, intellektual, iqtisadi və digər səviyyələr hələ o dərəcəyə çatmayıb ki, onlar beynəlxalq rəqabətə dözə bilsinlər”. Yazıçılara gəlincə, nəşir onları intellekt mənbəyi hesab edir, ancaq müasir yazıçılarımızda hələ ki, elə bir istedad görmür: “Düzdür, bəzi yazıçılarda işartılar var, ancaq onların əsərlərinin xaricdə çapı üçün müəyyən reklam işinin aparılmasına ehtiyac duyulur. Əlbəttə, bunu nəşriyyatlar etməlidir. Ancaq nəşriyyatlar da hələ o gücdə deyillər ki, onları xaricdə tanıma bilsinlər. Çünki nəşriyyatların özləri də hələ xaricə çıxma bilməyiblər”. Nəşir hesab edir ki, yaxşı dizayn olunmuş kitablar bir sənət əsəri kimi xaricə çıxma bilər: “İstənilən mövzuda gözəl əsər yaratmaq olar. Müasir ədəbiyyatın altında intellektual qat olmalıdır. Əsəri oxuyan oxucu müəllifin intellektini hiss etməlidir. Hər bir bədii əsərdə müəllif fikri və düşüncəsi var. Ona görə də hələ ki, dünya səviyyəsində yeni bir söz deyən yazıçı görmürəm. Bəzi işartılar var. Ümumilikdə götürdükdə isə səviyyə o qədər də yüksək deyil”. Nəşir ayrı-ayrı şəxslərin əsərlərinin çap olunmasını da müsbət hesab edir: “Ədəbiyyat ayrı-ayrı fərdlərdən ibarətdir. Tutaq ki, Çingiz Aytmatovun əsərləri bütün dünyaya yayılıbsa, bu, o demək deyil ki, qırğız xalqı bütün dünyada tanınır. Bəlkə dünyada Aytmatovun qırğız yazıçısı olduğunu bilən də yoxdur. Bunu yalnız onun tərcüməyi-halına baxanda bilərlər. Milli ədəbiyyatı ümumilikdə dartıb dünya səviyyəsinə çıxarmaq çətindir. Yeni bu fərdlər çoxaldıqda beynəlxalq ədəbi aləmdə “Azərbaycan ədəbiyyatı” deyilən bir fenomen ortaya çıxma bilər. Ayrı-ayrılıqda Kamal Abdulla, Anar, Elçin çap olunur və ayrı-ayrı dairələrdə tanınırlar, təmas qururlar. Sadəcə, onların hansı dərəcədə tanınmasına şübhə ilə yanaşırıq. Bu sahədə çox iş görülməsinə ehtiyac var”.

Tərənə Məhərrəmov